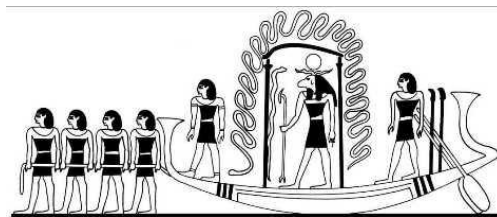

MEHEN Nieuws (22)

26 december 2013

MEHEN, Studiecentrum voor het oude Egypte

Beste donateurs en liefhebbers van het oude Egypte,

Om te beginnen wensen wij u allen een mooi en gezond 2014 toe, met goede berichten uit (het oude) Egypte.

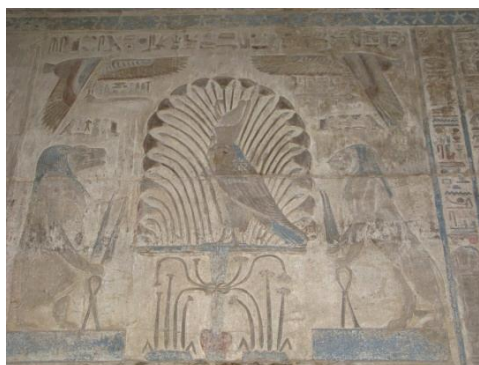
De vorige Nieuwsbrief eindigden we met de aankondiging van het derde boek "Mehen, Essays over het oude Egypte (2013)"; eind november is het boek verschenen. Voor degenen die in 2013 donateur zijn van Mehen is 1 exemplaar van dit boek gratis. Dit is mede te danken aan de belangrijke financiële bijdrage van de inmiddels opgeheven vereniging "Sjemsoethot" aan het boek. Indien men in 2014 donateur wordt, dan is de prijs voor dit boek € 10,- (1 exemplaar per donateur), niet-donateurs betalen € 25,-. Wel komen er in alle gevallen nog de verzend- en verpakingskosten bij: voor Nederland € 4,50 en voor België € 9,50. U kunt het boek ook tijdens een van de bijeenkomsten van Mehen ophalen. Voor degenen die in 2011 lid waren van "Sjemsoethot" geldt vorenstaande niet, zij krijgen het boek gratis als ex-lid van "Sjemsoethot".

In het boek staan de volgende artikelen:

- dr. Hans Albers: "De zodiak van Dendera"
- dr. Karel van Dam: "Het graf van Irinefer in Deir el Medina"
- drs. Marianne Goes: "De menat, een bijzonder cultusobject"
- drs. Liesbeth Honsbeek: "De inwijding van de godsgemalin Anchnesneferibra"
- Jan Koek: "De tempel van zijn verwekking. De Opettempel in Karnak"
- dr. Onno Mastenbroek: "De tempel van koning Seti I in Abydos"
- Jac Strijbos: "Gebel Barkal"
- dr. Jan Wieringa: "Landbouwwerkzaamheden in Egypte tijdens het Oude Rijk".

Bovendien is er een fotoreportage van drs. Wim de Jong met details van de tempel van Abydos. Totaal bevat het boek 160 pagina's op A-4 formaat met ca. 180 kleurenfoto's.

Op zaterdag 28 december 2013 zal Jan Koek in het R.M.O. te Leiden om 14.00 uur een lezing houden over "De Opettempel in Karnak" (zie foto's hieronder) en zal het boek aan de donateurs en belangstellenden gepresenteerd worden. Entree € 5,- (excl. toegang RMO), zowel voor donateurs als niet-donateurs. U kunt zich hiervoor nog opgeven, er zijn nog enkele plaatsen.

Veel donateurs hebben al hun donatie voor 2014 overgemaakt (minimum nog steeds € 25,- en voor echtparen € 35,-), indien u ook donateur wilt worden (of blijven!) dan kunt u het bedrag overmaken op rekeningnummer (NL86INGB0) 67.19.36.387, (BIC: INGBNL2A) t.n.v. mevrouw B.J. Koek-Overvest e/o de heer J.G. Koek te Elst (U.). Alvast onze hartelijke dank hiervoor.

Lezing Mehen in Leiden, RMO

Dinsdag 14 januari 2014 14.00 uur

Een wandeling door Petra

Lezing door Jan Koek

Na een korte inleiding over de geschiedenis en de religie van de Nabateeërs en de stad Petra, zullen tijdens een wandeling door Petra de belangrijkste monumenten van deze stad worden besproken. Bijvoorbeeld het obeliskengraf, het zgn. schathuis, de koninklijke graven, het urnengraf, het Romeins theater, Ed Deir en de hoge offerplaats. Alleen al de wandeling door de Siq naar de zogenoemde roze stad is indrukwekkend.

Lezingen Mehen in het Mehen Studiecentrum te Den Haag

dinsdag 18 februari 2014 19.30 – 21.00 uur

De Moettempel. Bouwgeschiedenis en recente ontwikkelingen

Lezing door dr. Jaap van Dijk

Dr. J. van Dijk is een van de medewerkers van het opgravingsteam van de Moettempel in Karnak. Hij zal een rondleiding geven door het tempeldomein van Moet en vertellen over de geschiedenis van de bouw. Tevens zal hij de laatste vondsten en resultaten van de opgravingswerkzaamheden bespreken. Mehen heeft de primeur van deze lezing.

Moettempel (internet) en palet van twee schildpadden, New York, MMA (foto Jan Koek)

Woensdag 19 maart 2014 om 14.00 uur

De religieuze rol en de betekenis van de schildpad in het oude Egypte

Lezing door Jan Koek

In tegenstelling tot de landschildpad zijn er in het oude Egypte veel vindplaatsen voor de waterschildpad "trionyx triunguis". De oudste voorwerpen betreffen de paletten van leisteen in de vorm van een trionyx. Tijdens het Middenrijk komt de schildpad voor op de zogenoemde "magische ivoren". Tevens zien we de schildpad in astronomische voorstellingen, op wanden in graven en in tempels. De trionyx komt voor in de sarcofaagteksten, in het Dodenboek en in medische recepten. Deze lezing belicht de rol die de trionyx in het oude Egypte speelt.

Dinsdag 15 april 2014 om 14.00 uur

Leven in Deir el Medina. Ongepubliceerde teksten.

Lezing door dr. Rob Demaree

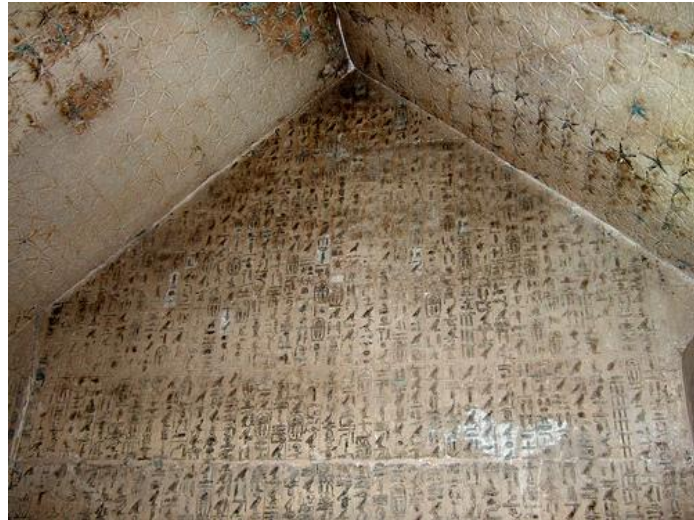
Dr. R.J. Demaree is bij uitstek de specialist van ostraca uit het dorp Deir el Medina, gelegen op de westoever van de Nijl bij het huidige Luxor. Deze ostraca (stukken kalksteen en potscherven met allerlei geschreven informatie) geven een kijkje in het alledaagse leven in Deir el Medina. Dr. Demaree zal een en ander over het leven in dit dorp vertellen, waarbij ook ongepubliceerde teksten zullen worden besproken.

In memoriam Harold Hays

Zeer onverwachts is op 20 november 2014 Harold Hays aan hartfalen overleden. Na zijn studie egyptologie in Chicago waar hij in 2006 zijn PhD haalde over de piramidenteksten, werd hij docent egyptologie aan de universiteit in Leiden. Van 2000 tot 2005 was hij medewerker in Luxor bij de Epigraphic Survey van het Chicago Instituut.

Harold Hays

Piramidenteksten

Als docent gaf hij met name middel-Egyptisch, de klassieke fase van de taal; in 2012 werd hij door de studenten als de beste docent gekozen. Naast les geven werkte hij aan een herziene versie van zijn dissertatie, hetgeen in 2012 leidde tot zijn magnum opus "*The Organization of the Pyramid Texts: Typology and Disposition*". Het biedt een grote herziening van de interpretatie van de piramidenteksten en zal tot in de verre toekomst van grote waarde blijven. Zijn overlijden is uiteraard een enorm verlies voor zijn familie en vrienden, maar ook voor de egyptologie.

Nieuwe tentoonstellingen (Ingrid van Sprakelaar)

In deze rubriek gaat het om nieuw bekend geworden tentoonstellingen of verlengingen; **alle** tentoonstellingen met voorwerpen uit het oude Egypte vindt u op onze website onder Agenda/ tentoonstellingen. Bovendien vindt u, onder de subkop "museumlijst" een lijst van musea over de gehele wereld met Egyptische objecten. Let u ook op de zogenoemde kleine collecties, deze zijn nu voor Nederland, België, Duitsland (meer dan 100), Frankrijk (meer dan 120) en Zwitserland (ruim 60) uitgewerkt.

CHINA

* Peking, National Museum of China: The Mediterranean World from the Collections of the Musée du Louvre. T/m 9-2-2014.

DUITSLAND

* Bonn, Ägyptisches Museum: Skarabäus – Amulett und heiliger Käfer.

Käfersteine aus der Sammlung Müller-Feldmann. Van 20-3-2014 t/m 4-5-2014.

* Bonn, Ägyptisches Museum: Von der Antike bis zur Moderne - Tierdarstellungen aus vier Jahrtausenden in der Sammlung Preuß. Van 22-5-2014 t/m 28-9-2014.

* Bonn, Ägyptisches Museum: Bronzen – Gusstechnik und Kunstwerke pharaonischer Zeit. Van 23-10-2014 t/m 19-4-2015.

* Leipzig, Ägyptisches Museum - Georg Steindorff: Menschen am Nil. Fototentoonstelling, van 5-12-2013 t/m 16-3-2014.

* Mannheim, Museum Weltkulturen (Reiss-Engelhorn-Museen): Ägypten – Land der Unsterblichkeit. Van 16-11-2014 t/m 17-5-2015.

- * Völklingen, Weltkulturerbe Völklinger Hütte: Ägypten - Götter. Menschen. Pharaonen. Meisterwerke aus dem Museo Egizio Turin. Van 25-7-2014 t/m 22-2-2015.
- * Weiden, Internationales Keramik-Museum: Private Frömmigkeit – Eine Ahnenbüste aus dem Alten Ägypten. Van 26-1-2014 t/m zomer 2014 (aankondiging).

FRANKRIJK

- * Lille, Palais des Beaux-Arts: Sesostri III, le Pharaon Conquérant (Senwosret III, de zegevierende farao). Van 9-10-2014 t/m 26-1-2015.
- * Lyon, Musée des Tissus et des Arts décoratifs de Lyon: Antinoé, à la vie, à la mode. Visions d'élégance dans les solitudes. T/m 28-2-2014
- * Parijs, Musée national de la Marine: Le voyage de l'obélisque Louxor / Paris (1829-1836). Van 12-2-2014 t/m 6-7-2014

Lille, Senwosret III

Parijs, de oprichting van de obelisk

GROOT-BRITTANNIË

- * Liverpool, Heropening The Garstang Museum of Archeology. Begin 2014
- * Londen, Petrie Museum: A fusion of worlds: Ancient Egypt, African art and identity in modernist Britain exhibition. Van 11-3-2014 t/m 24-5-2014
- * Maidstone, Maidstone Museum: Spotlight loan: The Pyramidion. Van 7-2-2014 t/m 12-6-2014.

ITALIË

- * Rome, Accademia d'Egitto: Alla scoperta della Tomba del faraone Tutankhamon. Van november 2013(?) t/m onbekend
- * Rome, Scuderie del Quirinale: Augusto. T/m 9-2-2014

VERENIGDE STATEN

- * Brownsville, Brownsville Museum of Fine Art: King Tutankhamun, Egyptian Treasures. T/m oktober 2014
- * Chicago, Oriental Institute Museum: In Remembrance of Me: Feasting with the Dead in the Ancient Middle East. Van 7-4-2014 t/m 4-1-2015.
- * Minneapolis, Minneapolis Institute of Arts: Heropening Afrika-zalen met ca. 100 voorwerpen uit het oude Egypte. Vanaf 10-11-2013.
- * Washington, Freer Gallery of Art: The Nile and Ancient Egypt. Permanent vanaf 7-12-2013.

ZWITSERLAND

- * Coligny (Genève), Fondation Martin Bodmer: Alexandrie la divine. Van 5-4 t/m 31-8-2014.
- * Liestal, Museum.BL: Maus im Haus. Eine reizvolle Begegnung. T/m 3-8-2014.

In het najaar van 2014 zal een **weekend naar Lille** georganiseerd worden om de tentoonstelling over Senwosret III te bezoeken. Tevens zal Mehen in september 2014 een **egyptologische reis door de VS** organiseren, waarbij de steden San Francisco, Berkeley, Chicago, Cleveland en New York worden bezocht. Indien u hiervoor belangstelling heeft, dan gaarne laten weten.

Brussel, KMKG, "Schrijvers van contouren. Tekenkunst in het oude Egypte."

De tentoonstelling over de tekenkunst in het oude Egypte loopt nog tot 19 januari 2014. In het oude Egypte was de naam voor de tekenaars en de schilders "sh3w qdwt" hetgeen vertaald kan worden als "schrijvers van contouren".

De tentoonstelling laat het belang van de tekenkunst zien in het oude Egypte. Alle andere kunsten zoals schilderkunst, maar ook beeldhouwwerk zijn schatplichtig aan de tekenkunst. De tentoonstelling laat de conventies zien, de technieken, de functies en de toepassingen van de tekenkunst. Ook wordt ingegaan op de (sociale) positie van de kunstenaars, hun creativiteit en hun scholing. De tentoonstelling probeert antwoord te geven op het begrip "kunst" in het oude Egypte. Dit wordt gedaan aan de hand van ca. 200 objecten zoals geïllustreerde papyri en

Twee ostraca met een hyena die op een fluit speelt en een hyena die achtervolgd wordt door honden. (foto's Jan Koek)

ostraca (stukken kalksteen en potscherven), wandschilderingen uit graven, stèles, beeldhouwwerken, grafmeubilair, tekeninstrumenten en benodigdheden, zoals inktpotjes, pennen en wrijfstenen.

Een aantal voorwerpen laat de nauwe band zien tussen schrift en afbeelding, soms is bijvoorbeeld de afbeelding van een persoon, tevens het determinatief van de geschreven naam van de persoon. Het aantal ostraca dat getoond wordt is overweldigend, die alleen al zijn de moeite van het bezoek waard. Men krijgt een enorm goed overzicht van de variëteit van de afbeeldingen, zowel in kwaliteit als in onderwerp.

De belichting is niet altijd even goed aangebracht, want het licht schijnt soms in de ogen en de erotische papyrus is zo slecht belicht dat deze niet goed te zien is (of was dat soms de bedoeling?). Verder is het jammer dat de uitgebreide catalogus alleen in het Frans is (de tentoonstelling was eerst in het Louvre te Parijs). Wel is er een Nederlandstalige uitgave over de ostraca van het KMKG te Brussel verschenen met als titel "Ostracakunst in het oude Egypte. Uitgelezen fragmenten" van L. Delvaux en A. Pierlot. Tevens is er een boekje uitgekomen "Kijk op de Oudegyptische tekenkunst".

Ondanks de vorige opmerkingen is het een mooie en goed opgezette tentoonstelling die iedere liefhebber van het oude Egypte gezien moet hebben. De ostraca geven op mooie wijze blijk van het gevoel voor observatie, humor en verbeelding van de tekenaar. Ook tonen ze hoe de tekenaars zich losmaakten van de strikte canons om onbevangen en verrassend ongedwongen hun creativiteit de vrije loop te laten.

U hebt nog enkele weken om de tentoonstelling te bezoeken.

De Egyptische collectie in het Brighton Museum and Art Gallery

Dit museum bevat een kleine Egyptische collectie met een paar opvallende voorwerpen. Zo is er een mummiekist van cartonnage, 22^e dynastie, uit Heracleopolis Magna, met een afbeelding van een god met drie koppen, namelijk die van een leeuw, een slang en een gier (zie foto). De god Toetoe niet meegerekend, is dit naar mijn weten de enige afbeelding van een god met drie koppen. Indien iemand andere afbeeldingen van deze god kent of andere goden met drie koppen, dan graag laten weten aan ondergetekenden. Wel is er een godin met drie koppen (slangen-, krokodillen- en leeuwenkop), nl. Hepet-t-her "Zij die Horus omarmt" (zie www.mehen.nl/godenwereld). Een vaasje van faïence uit het Nieuwe Rijk met een vrij lange hals en een beeldje van Minmose, de koninklijke schrijver van Ramses II, granodioriet, uit Abydos (zie foto's), behoren ook tot de in het oog springende voorwerpen.

Als regionaal museum bezit het volgens eigen zeggen een van de grootste Egyptische collecties in het Verenigd Koninkrijk. Dankzij Francis Llewellyn Griffith, die inwoner van Brighton was, kreeg het museum objecten uit Egypte, vanwege de opgravingen die het museum sponsorde. Het Griffith Institute te Oxford is naar deze Francis Griffith vernoemd. Ook bevat de collectie een aantal voorwerpen die door particulieren geschonken zijn.

Cartonnage met detail driekoppige god, vaasje en beeldje Minmose (foto's Jan Koek)

De collectie toont de opgraving en achtergrond van de objecten en gaat in op het dagelijks leven en het (doden)geloof van de oude Egyptenaren. Een kleinere ruimte biedt de bezoeker de mogelijkheid om zich te verdiepen in de leefomgeving en de techniek van de oude Egyptenaren. Ook kan men meer te weten komen over de opgravingen van sommige voorwerpen. De collectie omvat objecten uit de meeste perioden van de Egyptische geschiedenis tot de Grieks-Romeinse Tijd, bijvoorbeeld een vispalet uit de predynastieke tijd, een houten model uit het Middenrijk, enkele fragmenten papyri, stèles, bronzen beeldjes en een Fajoemporet. Ook zijn er objecten uit het huidige Soedan te bewonderen.

woensdag 4 juni 14.00 uur, Mehen Studiecentrum te Den Haag

Discussiemiddag over de "De buste van Nefertiti".

Na het bekijken van de documentaire "Het mysterie van de buste van Nefertiti" (ca. 45 min.), zal er een discussie plaatsvinden over dit unieke object uit het oude Egypte.

Is deze buste een vervalsing of een unicum in de Egyptische kunstgeschiedenis? Alle pro- en contra argumenten zullen worden besproken.

De discussie gaat dus niet over de rol van Nefertiti aan het koninklijk hof in Achet-Aton.

*“Hemelse Herauten, Vogels in het oude Egypte”
Zomercursus Mehen door Jan Koek, 6 t/m 8 augustus 2014 te Utrecht*

Gastprekers zijn de vooraanstaande Engelse ornitholoog John Wyatt (twee lezingen in het Engels) en Eva Lock, die met haar MA-scriptie dit jaar een van de genomineerden was voor de Mehen-scriptieprijs. De volgende onderwerpen komen aan bod:

- “The Great Marsh Scene from the Tomb of Ti: A Benchmark for the Identification of the Birds of later Tombs” (John Wyatt)
- “The Bird Art of the 11th/12th Dynasty Tombs at Beni Hassan” (John Wyatt)
- “Vogels in het moeras tijdens het Oude Rijk” (Eva Lock)
- “De mastaba van Hetepheracht en andere elitegraven uit de 5^e en 6^e dynastie” (Eva Lock)
- “De vogels in de botanische tuin in Karnak” (Jan Koek)
- “Vogels in de graven en tempels in het Nieuwe Rijk” (Jan Koek)
- “De rol van vogels in het Dodenboek” (Jan Koek).

U kunt zich al opgeven voor deze bijzondere cursus.

Deir el Bahri

Aswan

Zie voor het programma van Huub Pragt www.egyptologie.nl met o.a. cursussen over “Teksten uit Wadi’s”, “Egyptische grammatica” en “Nadagen van een gouden Tijdperk”.

Uitslag verloting foto

Onder de deelnemers die het enquêteformulier na de lezing “Wadi’s, graffiti en geheimzinnige graven in Thebe-West” hebben ingeleverd is een ingelijste foto (klein) verloot. De gelukkige winnaar is geworden: de heer *D. Berfelo*.

De foto kan bij gelegenheid in het Mehen Studiecentrum te Den Haag, worden opgehaald of bij een andere bijeenkomst van Mehen in het land.

Vergeet u niet de Mehendag al in uw agenda te zetten: zaterdag 28 juni 2014 te Leiden, RMO, met als sprekers dr. R. van Walssem en Jan Koek.

Voor alle betalingen inzake Mehen: rekening-nummer NL86INGB0671936387, BIC: INGBNL2A t.n.v. mevrouw B.J. Koek-Overvest e/o de heer J.G. Koek te Elst (U.). Wij hopen u binnenkort bij één van onze activiteiten te ontmoeten.

Met vriendelijke groeten,
namens “Mehen”

Bep en Jan Koek
www.mehen.nl